

MEMORIJAL PRVE JUGOSLOVENSKE IZLOŽBE 1904.

IZLOŽBE

Umjetnička galerija »Nadežda Petrović«, Čačak,

juli-avgust 1965.

Čačak, juli — avgust 1965. Pedesetogodišnjica smrti Nadežde Petrović obilježena je u Čačku otvaranjem umjetničke galerije koja nosi njeno ime i tom prilikom je organizovan Memorijal Prve jugoslovenske izložbe 1904. Posljednjih godina se više puta pomicalo na rekonstrukciju ove istorijski važne priredbe. Organizovana na inicijativu Visokoškolske omladine Beograda povodom proslave stogodišnjice prvog srpskog ustanka, sa oko sto izlagača i preko 450 eksponata, bila je prva reprezentativna umjetnička smotra južnoslovenskih naroda koja je manifestovala ideju o njihovom jedinstvu. Istovremeno, tu su prvi put u zemlji zajedno istupili naši impresionisti, pa se izložba nekoliko podudara i često navodi kao datum kojim počinje jugoslovenska moderna umjetnost. Poznato je da je Nadežda učestvovala u priprema Prve jugoslovenske izložbe 1904. pa je ideja da se o pedesetogodišnjici tragične smrti čuvane slikarke njeni Galerija otvari ovom retrospektivom izváredna. Rodni grad nije mogao i jepše da joj se oduži, niti da se nađe pogodniji datum i mjesto za održavanje ove manifestacije. Zbog brige da svojim gradama obezbijedi ozbiljne umjetničke priredbe i stvoriti uslove za kulturni život Čačak je zasluzio da mu pripadne čast da izložbu vidi prije Beograda i Ljubljane, gdje će se ona kasnije prenijeti.

Realizatori Memorijala — Narodna i Moderna galerija u Ljubljani, Moderna galerija JAZU u Zagrebu i Narodni muzej u Beogradu — nisu pokušali da pendantno prekopiraju izložbu, odnosno prikupe sve eksponate izložene 1904. godine. Dokumentacija ne postoji, a pomoću kataloga nemoguće je tačno utvrditi kojim djelima su autori bili predstavljeni. Pored toga, mnogi radovi su uništeni ili izgubljeni i ne bi se ni mogli prikupiti. Bugari nisu stigli da pripreme svoj materijal, pa nisu zastupljeni. već je data samo retrospektiva jugoslovenske umjetnosti. Obim izložbe je smanjen na 92 djela i 53 umjetnika. Is-

ključeni su oni autori čije bi učešće bilo deplasirano, jer je vrijeme utvrdilo da nisu posjedovali ni minimum kvaliteta. Organizatori su ispravno riješili da umjetničku klimu tog vremena evociraju preko rezultata ozbiljnih i značajnih stvaralaca vodeći računa da okupe djela nastala u prvoj deceniji ovog vijeka.

Istina, time se unekoliko odstupilo od rekonstrukcije Prve jugoslovenske izložbe, od stvarnog profila umjetničke kulture tog vremena, ali ne i od istorijski vjerodostojnog snimka umjetničkih interesovanja i konfrontacije snaga. Izražen je sukob shvatanja i karakteristična previranja, a izmijenjeni su samo brojni odnosi, tj. pomjereni u korist kvaliteta. Uz pleneriste ističu se slovenački impresionisti: Grohar, Jakopič, Jama i Sternen, zatim srpski slikari Nadežda Petrović, Milan Milovanović i hrvatski Vladimir Becić i Ema nuel Vidović, a među vajarima Ivan Meštrović i Robert Frangeš. Tek na ovoj izložbi gdje su registrovane stilске koncepcije jugoslovenske umjetnosti početkom vijeka, koje su se kretale od akademskog realizma do secesije i impresionizma, možemo

da sagledamo u punom svjetlu smjelost i snagu tadašnjeg umjetničkog podmatka i zamislimo koliko su uzbudivali javnost svojim rezolutnim stavovima. Pored pompeznih istorijskih predstava Steve Todorovića, sentimentalnih scena Uroša Predića i ostalih idiličnih kompozicija, oni dјeluju svojim slikama kao graditelji novog svijeta koji se suprotstavlja navikama i estetici XIX vijeka.

Interesantan je susret sa platnom Antonom Ažbea, jer nas ono podsjeća da je u minhenskom ateljeu tog slovenačkog slikara solidne pouke primila poletna generacija mlađih stvaralaca. Neki njegovi učenici, kao Đorđe Mihailović, ostali su vjerni učiteljevom majstorstvu i duhu minhenske škole; druge je privukao impresionizam i oni su uime kolorističkog sjaja postali protivnici stege akademizma opredjeljujući se za do tada nevidenu slobodu u našem slikarstvu.

Uz visoke artističke domete Paje Jovanovića, Vlaha Bukovca i drugih prethodnika savremene umjetnosti, zanimljivo je pratiti kako se od izlaska iz ateljea naših plenerista do impresionizma stvarao kult prema našem pejzažu, čime se manifestovala vezost umjetnika za rodno tlo, a prestajala ona romantičarska zanesenost prošlošću i folklorom.

Kao po nekoj lančanoj reakciji Memorijal Prve jugoslovenske izložbe u Čačku dodiruje niz pitanja i sugerira niz dragocjenih odgovora prenoseći dileme i grandioznost jedne epohe, toliko značajne u istoriji naše umjetnosti i razvoju kulture jugoslovenskih naroda.

Marija PUSIĆ